

6. ROČNÍK, ČÍSLO 3/2016

FACTUM

ČTVRTLETNÍK MUZEA VYSOČINY JIHLAVA

TROPY V JIHLAVĚ
OBRAZY, PLASTIKY, DOJMY A POCITY

PAVEL BEZDĚČKA
ALICE WAISSEROVÁ
LUBOMÍR KERNDL

VERNISÁŽ V ÚTERÝ 18. ŘÍJNA 2016 V 17 HODIN
VÝSTAVA POTRVÁ DO 4. PROSINCE 2016

MUZEUM VYSOČINY JIHLAVA
MASARYKOVO NÁM. 57

Pozvánka na výstavu, informace na straně 3.

Středověké osídlení u Kežlice

K zajímavému archeologickému nálezů došlo na jaře letošního roku v souvislosti s opravou komunikace mezi obcemi Čejov a Kežlice, na okrese Pelhřimov. V prostoru mezi zalesněným návrším s traťovým názvem Vlimpy (kóta 501 m) a stávající komunikací bylo po odstranění svrchní orníční vrstvy nalezeno...

pokračování na straně 10.

Chvála podzimu

Já vím, že všem milovníkům léta se může zdát má oslava podzimu nemístná a provokativní. Ale je to tak. Bez mučení přiznávám, že podzim, a zvláště pak říjen, miluji. Říjen je měsíci nesmírně bohatý, dobrodružný a romantický. V několika dnech nabízí vše, od sucha a tepla až po lezavé mlžné vlhko, ba dokonce sněžno a mrazivo.

Nikdy nezapomenu na jeden říjnový víkend před lety, kdy jsem v sobotu absolvoval přechod hlavního hřebene Jeseníků. Celý den jsem šlapal za dosti silného mrazu sněhem (na Pradědu ho bylo po kolena) a druhý den jsem nedaleko Uherského Hradiště, kde jsem tenkrát bydlel, trhal v sadě jablka a vyhříval se v suché trávě pod paprsky odpoledního slunce.

Určitě není krásnějšího dne, když ráno lehká jinovatka pokrývá ploty, louky i polní cesty. Na bylinách a křoví se třpytí tisíce pavučin. Stoupající sluníčko rozpouští řídkou mlhu nad rybníkem a jinovatku mění zpět v rosu, kterou pak vysouší. To se rád toulám jen tak, bez cíle a záměru. Doprovázen nesčíslnými babími léty procházím pastvinou plnou ocúnů k barevné hradbě smíšeného lesa. Kol lesa se táhne pás jasně červených šípků pravidelně protkaný planými, temně modrými trnečkami. V lese je chladno, ale to nevadí. Srdce tlučte o poznání rychleji, neboť všude je plno stínů, skal a přísahal bych, že i skřítků. Konečně se dostávám na vyhlídku a rozhled stojí za tu cestu. Desítky horizontů a všechny jasné a ostré. Táhle je kostel, a tahle skála – podivné! Té jsem si dříve ne-

všiml. Tam zase svítí rudohnědé listy vysokých buků a támhle to vzadu? Ano, to je věž hradu Roštejna!

Vrcholný podzim – to je krásný čas, který se však může bleskově zvrátit v plískanice či mráz. O to vzácnější. Je třeba z něj načerpat sil na celou zimu.

Pavel Bezděčka

Drahé kameny Českomoravské vrchoviny

Českomoravská vrchovina je profesionálům i laikům dobře známá svou přírodní rozmanitostí a bohatstvím. Také geologická pestrost, množství ložisek a výskytů nerostných surovin i mineralogických (sběratelských) lokalit je pro Českomoravskou vrchovinu typická. Jen málokdo už ale ví, že Českomoravská vrchovina je také územím, na kterém se v neobvyklé míře vyskytují různé typy drahých kamenů. Kamenů, které byly a stále jsou úspěšně získávány a zpracovávány do šperkové podoby řadou „amatérů“ i profesionálních brusičů a výtvarníků.

Výstava si klade za cíl provést zájemce světem drahých kamenů Českomoravské vrchoviny – ukázat jejich přírodní zdroje, formy výskytu, lokality i možnosti a formy jejich šperkového zpracování. Vystaveny jsou nerosty, částečně zpracovaná drahokamová surovina i šperky a ozdobné předměty – řada ukázek je zcela unikátní a nebyla dosud nikdy veřejně vystavena.

Autoři výstavy se inspirovali celoživotním publikačním, sběratelským, dokumentačním a výzkumným dílem RNDr. Ivana Mrázka a RNDr. Luboše Rejla: jejich sbírky jsou dnes součástí mineralo-

gické sbírky Muzea Vysočiny Jihlava a jsou základem výstavy. Sbírkou dr. Rejla získalo muzeum v letošním roce díky mimořádné podpoře svého zřizovatele Kraje Vysočina.

Výstavu lze navštívit v malém výstavním sále od 29. září do 27. listopadu 2016; doplněna bude komentovanou prohlídkou a přednáškou na téma drahé kameny, která se v rámci *Týdne vědy* uskuteční 8. listopadu.

Karel Malý

Týden vědy a techniky

V letošním roce se naše muzeum poprvé připojí k *Týdnu vědy a techniky Akademie věd ČR*. Tento největší vědecký festival v České republice probíhá každoročně na začátku listopadu. Motto letošního, již šestnáctého, ročníku zní *Za hranice známého*. Široká veřejnost bude mít možnost navštívit výzkumná pracoviště AV ČR a významných partner-

ských organizací, a dále řadu přednášek, výstav, vědeckých kaváren, seminářů, promítání filmů, divadel, science show, exkurzí a mnoha dalších akcí.

V Muzeu Vysočiny Jihlava se *Týden vědy a techniky* uskuteční ve dnech 7.–11. listopadu 2016. Každý den představí svou činnost jedno oddělení, pátek bude patřit hostům. Dopoledne budou věnována

studentům středních škol, odpoledne se budou odehrávat ve znamení komentovaných prohlídek a vědeckých kaváren. Zajímavým experimentem bude čtvrtéční Muzejní přednáškomat, jehož téma vyberou sami návštěvníci muzea při internetovém hlasování (viz stránky muzeum.ji.cz). Součástí vědeckého festivalu bude i otevření výstavy RC

modelů *Kdo si hraje, ovládá*, která vznikla ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti ve spolupráci s firmou Astra Uherský Brod, spol. s r. o. Podrobný program *Týdne vědy a techniky* naleznete na www.tydenvedy.cz

Klára Bezděčková

Z podhoubí

Muzeum Vysočiny Jihlava nabídlo prostor v Kavárně Muzeum již potřetí Lence Klofáčové Pavézkové, aby zde představila své olejomalby a akryly na plátně v rámci výstavy nazvané „Z podhoubí“.

Encyklopedie uvádí, že podhoubí je shluk vzájemně propletených vláken, charakteristický zejména pro houby a některé bakterie. Jak říká sama autorka: „Je to nekonečná změň nitek inspirace. Inspirace, která číhá na každém kroku. Stačí se zastavit, nadechnout, přivonět, zaposlouchat se... a najednou slyšíte slabounký šramot. Něco se klube, chce ven, na povrch, na světlo .... Nenechme inspiraci dřímat v podhoubí“.

Výstava „Z podhoubí“ je soubor zdánlivě nesourodých prací, které propojují právě ona vlákna podhoubí a kořínky v zemi. Nejedná se pouze o oblast rostlin a hub, ale i mezilidských vztahů.

V Kavárně Muzeum si budete moci obrazy Lenky Klofáčové Pavézkové užít od 18. října do 13. listopadu 2016.

Ludmila Moržolová

Tropy v Jihlavě

Chcete-li zavzpomínat na barvy a vůně léta a prodloužit si nádherně slunné dny letošního podzimu, navštivte výstavu „Tropy v Jihlavě“. Její vernisáž jsme připravili na středu 19. října 2016, na 17 hodin. Svá díla s tropickou tematikou zde představí jihlavští výtvarníci Pavel Bezděčka (obrazy – počítačová grafika) a Alice Waisserová (obrazy – olej na plátně) a jejich třebíčský kolega Lubomír Kerndl (obrazy a plastiky). Výstava instalovaná na muzejních arkádách potrvá do 4. prosince.

Pavel Bezděčka

Výstava v Telči: Václav Poppe (1901–1981)

Telčské muzeum ve spolupráci s Muzejním spolkem v Telči připravilo v prostorách radnice výstavu věnovanou znalci umění, sběrateli a bibliofilovi Václavu Poppemu.

Václav Poppe se narodil v roce 1909 v Roudnici nad Labem, kde získal i základní vzdělání. V Praze se vyučil drogistou a do telčské drogerie U zlatého anděla přišel v roce 1933. Nejprve pracoval jako příručí, záhy však obchod převzal. Rozuměl fotopřístrojům, které též prodával. Měl rád přírodu, která se často stávala předmětem jeho uměleckých fotografických záběrů. Jeho fotografie se objevovaly v časopisech a publikacích, kde doprovázely texty o Telči.

Byl znalcem a sběratelem drobné grafiky a exlibris. Sám vlastnil osobní exlibris, která vyjadřovala jeho životní styl. Byl členem *Spolku sběratelů exlibris* a *Klubu bibliofilů*.

Znal dobře historii města a všechny umělecké a stavební památky Telče. Často zahajoval výstavy obrazů a nechyběl na žádném uměleckém setkání.

Václav Poppe byl nadšeným divadelním ochotníkem a postavy, které na jevišti vytvořil, vždy působily přesvědčivě. Zároveň byl i členem pěveckého spolku *Smetana*, ve kterém téměř padesát let zpíval 1. bas.

Přátelé na něj vzpomínají nejen jako na znalce umění, sběratele a bibliofila, ale také jako na skvělého organizátora zájezdů za uměleckými památkami a přírodními zvláštnostmi naší vlasti, které výborně znal.

Výstava věnovaná Václavu Poppemu byla zahájena v pondělí 3. října a potrvá na telčské radnici až do 25. října 2016.

Helena Grycová Benešová

Výstava jedinečné sbírky fotografií a předmětů z první světové války

Skupina vojáků 81. pěšího pluku u obce Konjuchy na Ukrajině v dubnu 1917.
Foto: sbírka Radka Kurky

Výstava *Velká válka 1914–1918 objektivem vojáka*, kterou připravilo Muzeum Vysočiny Jihlava ve spolupráci s Radkem Kurkou, poprvé ve velkém rozsahu zpřístupňuje veřejnosti unikátní soubor fotografií Antonína Kurky, příslušníka jihlavského 81. pěšího pluku z doby první světové války a jeho působení v československých legiích. Jedinečnost sbírky spočívá v počtu několika set dochovaných a popsaných snímků pořízených jedním autorem. Představuje mimořádně hodnotnou kolekci dokumentující život i smrt vojáků pocházejících z širší oblasti Českomoravské vysočiny nasazených na východní i italské frontě. Výjevy z bojišť i zničených obcí, hroby padlých vojáků, jež se podařilo identifikovat, i chvíle odpočinku ve frontovém zázemí na území současné Ukrajiny a severní Itálie přibližují

Z vernisáže.

Foto: D. Oberreiterová – MVJ

těžkou životní zkušenost, kterou musely před sto lety projít tisíce mužů odvedených ze svých domovů na Vysočině. V závěru jsou zařazeny fotografie z dlouhé cesty legionářů lodí z Vladivostoku přes Čínu, Indický oceán a Egypt zpět do Evropy.

Vedle fotografií nabízí výstava k prohlédnutí i předměty z pozůstalosti Antonína Kurky, jako je jeho fotoaparát, pomůcky pro zpracování fotografií, vojenské mapy se zakreslenými pozicemi, dalekohled, kompas, ale i součást japonského zdobeného dámského oděvu či ruský samovar přivezené z pobytu v legiích.

Výstava je otevřena od 23. září do 13. listopadu 2016.

Radim Gonda

Photographia Natura 2016

Blíží se uzávěrka třináctého ročníku naší tradiční fotosoutěže, která se již potřetí koná pod záštitou radní Kraje Vysočina RNDr. Marie Kružíkové. Tématem letošní soutěže jsou „Naši opeření“.

V rámci živé přírody tvoří ptáci asi nejoblíbenější fotografické náměty. Provedení bývá různé: ptáci zpívající, na hnízdě, v letu, sedící na větvi, plující na hladině, samci dvořící se svým vyvoleným, ptáci lovcí, ptáci jednotliví i celá hejna. Tvořivého člověka ptáci vždy zajímali, a to nejen pro svoji krásu a schopnost letu, ale i proto, že jsou nositelem metafor, že evokují a symbolizují nálady. Díky vzácnosti nebo skrytému způsobu života je velmi obtížné některé ptačí druhy vůbec spatřit, natož kvalitně vyfotografovat. Některé druhy ptáků přes naše území jen protahují nebo k nám někdy jen náhodně zaletí. A to je nejen pro ornitology, ale i pro fotografy vždy ohromná výzva.

Východní filozofie často vnímají letícího ptáka jako symbol blízkosti naděje či úspěchu. Hledejte tedy v ptáčích nejen krásu a poučení, ale i symbol naděje, že se svými snímky uspějete ve třináctém ročníku naší tradiční a oblíbené fotosoutěže. Prostudujte si podmínky soutěže a přihlaste se.

Hodnotné a zajímavé ceny obdrží autoři tří nejlépe hodnocených fotografií a zvláštní cenu obdrží i autor nejlepší studentské

práce a autor nejlepší žákovské práce. Předání cen proběhne při vernisáži výstavy nejlepších fotografií, kterou chystáme na začátek prosince 2016. Počátkem února 2017 výstavu zapůjčíme Horácké galerii v Novém Městě na Moravě.

Uzávěrka příjmu fotografií bude v pondělí 7. listopadu 2016.

Podmínky soutěže najdete na web stránce muzea případně v tištěné formě na pokladně muzea.

Fotografie posílejte na adresu:
Muzeum Vysočiny Jihlava
přírodovědné oddělení
Masarykovo nám. 55
586 01 Jihlava

Nebo fotografie odevzdejte v pokladně muzea na Masarykově nám. 57.
Na obálku napište heslo Fotosoutěž.

Kontakt na kurátora soutěže:
Pavel Bezděčka
tel.: 567 573 894
e-mail: fotosoutez@muzeum.ji.cz

Pavel Bezděčka

Léto na hradě Roštejně

Během letních měsíců roku 2016 zažil hrad Roštejn, podobně jako v minulých letech, mnoho zajímavých kulturních akcí, tisíce návštěvníků a dokonce i jedno televizní natáčení. Prázdniny byly zahájeny tradičními *Roštejskými hrami*, které se letos v odkazu na svůj název staly skutečným kláním jednotlivých škol a skupin historického šermu, které prezentovaly své sestavy na kolbišti uprostřed nádvoří. Jako vyvrcholení programu proběhla bitva o hradní bránu, která návštěvníků přiblížila, že dobýt hrad nebylo nic jednoduchého. Po ukončení šermířských vystoupení, v průběhu večerních hodin, proběhlo ještě představení *Noci na Karlštejně* v podání *Divadelního spolku Čapek z Třeště*. O týden později vystoupili za velkého zájmu návštěvníků na nádvoří tanečníci a zpěváci skupiny YIASA ze Zimbabwe, večer se pak odehrála první noční prohlídka roku.

Prohlídky realizovala, oproti předchozím letům, jiná herecká skupina a zavedly návštěvníky do období, kdy byl hrad přestavován Zachariášem z Hradce na lovecké sídlo. Návštěvníci se setkali se Zachariášovou první ženou Kateřinou z Valdštejna, později se zjevila i Bílá paní a společně provedly své hosty celým hradem. Novinkou sezony 2016 byly noční prohlídky zaměřené na dětské tábory a kolektivy, které v rámci předem domluveného termínu zavedly skupiny do hradu při baterce a ukázaly Roštejn z trochu jiné perspektivy.

Počátkem srpna obsadili hrad filmaři – na Roštejně se totiž natáčela nová televizní vánoční pohádka s názvem *Pravý rytíř* v režii Martina Dolenského. Diváci v ní na Štědrý den uvidí například herce Lukáše Vaculíka, Jiřího Korna či Jaromíra Hanzlíka. Ti všichni se účastnili i dvoudenního natáčení právě na Roštejně, který byl vybrán, aby ztvárnil zámek princezny Isabely.

Srpen se dále nesl ve znamení koncertů – hned počátkem srpna hrad potěšil posluchače stylu country a blue grass, kterým zahrála skupina *Parta Starýho Hrouze*. Ačkoli v letošním roce nemohl z organizačních důvodů proběhnout pravidelný festival Jazz na Roštejně, na sklonku prázdnin mohli milovníci tohoto hudebního žánru strávit na Roštejně alespoň příjemné *Jazzové a swingové odpoledne*, během něhož se na nádvoří vystřídala dvojice kapel. Doufáme, že tak byla zahájena nová

Foto: Rozínkovi – MVJ

tradice, která by pro příští roky měla doplnit klasický festival, o jehož návrat na hrad se bude usilovat.

Závěrečnou akcí prázdnin byla *Hradozámecká noc*, která se odehrála poslední srpnovou sobotou a opět formou hraných prohlídek zavedla návštěvníky do období, kdy hrad patřil rodině Slavatů. Příběh mimojiné představil osudy mladého šlechtice Karla Jáchyma Slavaty, který tím, že kousek za Telčí na lovu spadl do vlčí jámy, řádně zamotal historii.

Mimo těchto velkých akcí na hradě několikrát během letních prázdnin probíhaly výtvarné dílny pro malé i velké a i několik dalších, improvizovaných hudebních vystoupení na nádvoří, které podtrhly rodinnou atmosféru hradu.

Doufáme, že i v následujících sezonách bude léto neméně úspěšné, a že se nám podaří hrad ještě více nežli letos oživit akcemi, které návštěvníkům přiblíží bohatou historii místa i jeho propojení s okolní přírodou.

Kateřina a Josef Rozínkovi

Zoologický seminář Asociace muzeí a galerií

Letos jsme se jako téměř každý rok účastnili společného semináře zoologické komise Asociace muzeí a galerií a zoologů státní ochrany přírody. Setkání se konalo 14.–16. září 2016 v Sedmihorkách, v Chráněné krajinné oblasti Český ráj. Pořadatelem bylo regionální muzeum v Jičíně, na zajištění odborného programu se však podíleli i zaměstnanci Správy CHKO Český ráj. První den patřil jako obvykle odborným zoologickým přednáškám, další dva dny byly věnovány terénním exkurzím na Maloskalsko a Hruboskalsko.

Výsledky zoologického výzkumu probíhajícího v našem muzeu jsme představili v příspěvcích *Zajímavé nálezy mravenců na Českomoravské vrchovině* (Klára Bezděčková) a *Sekáči rodu *Paranemastoma* v České republice a na Slovensku (můžeme věřit historickým údajům?)* (Pavel Bezděčka). V jičínském muzeu zhlédli účastníci semináře také naši putovní výstavu *Společenský život hmyzu*, která vznikla roku 2013 v jihlavském muzeu a od té doby cestuje po České republice.

Poznámka: Tato úspěšná výstava je zamluvena dalšími institucemi až do konce roku 2020!

Klára Bezděčková

Chvilka odpočinku na celodenní exkurzi. Foto: Pavel Bezděčka – MVJ

Houbařská výstava 2016

Tradičně začátkem září proběhla v muzeu již VII. *Výstava hub*. Už během srpna bylo jasné, že uspořádat výstavu nebude letos tak jednoduché, neboť nastalá sucha nevěstila nic dobrého. Nakonec, i přes tuto nepřízeň počasí (myšleno tím pro růst hub), bylo na výstavě k vidění s různými obměnami téměř 300 druhů hub a výstavu si prohlédlo 376 návštěvníků.

A co bylo k vidění? Nejpočetněji byl zastoupen rod holubinka s 36 druhy, dále pavučinec, ryzec, muchomůrka a čirůvka. Bohužel hřibovitých hub, které návštěvníky zajímají nejvíce, těch bylo letos málo. Z našich nejedovatějších hub byla prezentována muchomůrka zelená. Zajímavé skupiny tvořily lošákovité houby a kuřátka, z nich mnohé patří ke vzácným druhům. Např. kuřátka krvavá jsou známa pouze z jediné lokality na Vysočině.

Ve vitrinách byly vystaveny nádherné plodnice kotrče kaďavého a kotrče Němcova, nadrozměrné plodnice šafránky červenožluté a ryzce syrovinky. Obdiv sklidila i „*Ježkova zahrádka*“.

Výstava byla tradičně doplněna bezplatnou mykologickou poradnou a houbovými testy, které jsou v oblibě především u dětí.

Foto: Dana Oberreiterová – MVJ

HAVEL HAVEL

23. září 2016 od 19h jsme na parkáně za kostelem sv. Jakuba společně zakrojili „nepatetický happeningový narozeninový koláž(č)“.

Byl to neobyčejně obyčejný večer, kdy se po roce vrátila do cyklu *Dějiny na vlastní kůži* velká osobnost reprezentující obyčejné lidství, obyčejnou slušnost. Loni v létě to bylo zprostředkované setkání s Nicholasem Wintonem, letos s Václavem Havlem.

Samotný název velmi volného cyklu setkání a besed zní poněkud suchopárně, ale jeho „kouzlo“ spočívá především v kontaktu s žitými dějinami a konfrontací se skutečností, že se v reálném životě zdaleka nepodobají odstavcům v historických knihách, že dějiny se dějí stále, i nám.

Amatérský a lehce undergroundový happening HAVEL HAVEL byl zamýšlený jako kulturní koláž(č) pro člověka, umělce a politika Václava Havla. Chtěli jsme bez okázalosti připomenout osobnost, jejíž inteligence, humor, umělecký rozměr a morální přesah jsou pro řadu lidí stále inspirujícím, motivujícím a stmelujícím prvkem. Ukázalo se, že jako takový oslovuje stále a napříč generacemi.

Uvědomovali jsme si, že se budeme pohybovat blízko termínu voleb, o to víc nám záleželo na tom, abychom se vyhnuli jakékoliv politické kalkulaci a zůstali duchem akce v rovině civilní, bezprostřední, osobní. Koncept večera vyšel z podnětu Aleše Kauera a vykrytalizoval v mix několika krátkých improvizovaných amatérských vstupů, doplněný zhudebněnou poezií Ladislava Klímy z dílny Iglau Ungenau. Každý z diváků a hostů se mohl stát spoluvůrcem, kdokoliv z publika se mohl aktivně připojit a přidat do programu něco svého. Příležitost stát se součástí tohoto lehce undergroundového večera měl nakonec úplně každý, i ti nejostýchavější, třeba jen zapálením celkem osmdesáti „dortových“ svíček.

Mozaika programu zahrnovala obraz Václava Havla zakódovaný ve školních osnovách, návraty k jeho textům, vzpomínání na osobní setkání, rešerši internetových odkazů s překvapivým vyzněním nebo Havlovu *Audenci* zkrácenou do deseti minut a zasazenou do současného kontextu. Věk vystupujících i diváků a účastníků večera obsáhl celé společenské spektrum od studentů po seniory.

Chtěli jsme se vyhnout patosu a prázdňným gestům, velkým slovům, chtěli jsme vzpomínat důstojně i s nadhledem, přáli jsme si, aby to byla především příležitost k osobnímu setkání

Foto: Zdeněk Stejskal

s Václavem Havlem. Povedlo se. Byl to večer s jedinečnou atmosférou a obyčejně lidským rozměrem, večer, který si budeme rádi pamatovat.

Silvie Čermáková

Nové zvlhčovače

MK ČR poskytlo finanční prostředky na pořízení nových zvlhčovačů.

Muzeum Vysočiny Jihlava spravuje ve své sbírce téměř 150 tisíc předmětů zapsaných v Centrální evidenci sbírek. Mezi své priority zařadilo i preventivní péči, která spočívá v eliminaci všech riziko-

vých faktorů vedoucích k poškození spravovaných předmětů.

Pro neustále narůstající sbírkové fondy došlo v roce 2013 k rozšíření úložných prostor, a to vybudováním nových depozitářů v Heleníně, které jsou vybaveny společným vzduchotechnickým systémem. Protože se jednalo o nově stavebně upravené prostory, byly mikroklimatické podmínky monitorovány v předstihu. Počáteční vysoká relativní vlhkost byla v jednotlivých místnostech snižována pomocí odvlhčovačů. Teprve po dosažení únosné hodnoty se depozitáře obsadily sbírkami a nadále byl aplikován přísnější režim kontrol. Klimatické podmínky se udržovaly vesměs v přijatelných limitech.

Obrat nastal druhým rokem během podzimních a jarních měsíců, kdy relativní vlhkost klesla i pod 35 %. Pokud by sbír-

kové předměty byly nízké relativní vlhkosti vystaveny trvale, docházelo by k vysušení a zkrěhnutí organických materiálů, k sesychání a štěpení dřeva, proto bylo nutné sezónní výkyv eliminovat pomocí zvlhčovačích přístrojů. Jejich pořízení je náročné nejen finančně, ale zvýšenou pozornost je zapotřebí věnovat i jejich výběru.

V letošním roce jsme proto oslovili několik výrobců a prodejců těchto zařízení. Při výběru jsme se zaměřili nejen na technickou specifikaci, ekonomický provoz, finanční nákladnost, ale i na praktickou zkušenost v jiných muzeích. Po konzultaci s renomovanou odbornicí na problematiku péče o historické materiály Ing. Petrou Štefcovou, CSc., vedoucí Centrálního oddělení péče o sbírky v Národním muzeu, jsme vybrali tři zvlhčovače vzduchu Brune B 250, které pracují na základě odparu za studena, všeobecně uznávané jako nejlepší.

Polovinu finančních prostředků se podařilo získat ze státního rozpočtu v rámci grantu Ministerstva kultury z projektu *Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví*. Právě proto, že péče o sbírkový fond je jedním z nejdůležitějších úkolů muzeí, bude i nadále v popředí zájmu snaha klimatické podmínky vylepšovat.

Ingrid Kotenová

Top exponát – jelen lesní (*Cervus elaphus*)

K nejatraktivnějším částem přírodovědné expozice našeho muzea patří kolekce velkých kopytníků. Pozornost návštěvníků přitahuje zejména obrovský vypaný kňour, který přišel do našeho muzea v roce 1959 jako doklad postupného návratu divokých prasat do české přírody. Mezi pamětníky o něm kolují zkratky a někteří by dali ruku do ohně za to, že kdysi dávno viděli na jeho místě medvěda.

Velkému zájmu se ale těší i dermoplastický preparát jelena lesního (*Cervus elaphus*). Ten je dokonce služebně starší než jeho štětinatý kolega a také od něj se často ozývají výkřiky: „Páni, to je ale obr!“ nebo „Toho bych teda v lese potkat nechtěl!“. Majestátního jeleního samce získal pro zoologické sbírky jihlavského muzea jeho první zoolog Bedřich Slavík. Ulovil ho 17. září roku 1957 v Hostimi nedaleko Moravských Budějovic

a preparaci svěřil vynikajícímu preparátorovi Josefu Tesařovi z Rosic. Od roku 1958 patří troubící čtrnáctěrák k ozdobám našich expozic.

Místnost, v níž je instalován, neopustil ani při budování nových expozic v letech 2013–2014. Vynesení tak velkého exponátu představovalo nejen technický problém, ale i velké riziko, že dojde k jeho nevratnému poškození. A tak pečlivě zabalený do vrstev igelitu, mlčky přihlížel všem těm změnám kolem, pokolikáté asi? Dnes už opět v sále věnovaném lesům Českomoravské vrchoviny zaujímá důstojné místo a již šestým desetiletím podává svědectví o přírodním bohatství našeho regionu.

Klára Bezděčková

Postenbrief

Alegorie věd a umění, obraz jihlavských mistrů pěvců

Pozorný návštěvník jihlavského muzea si v expozici renesan- ce jistě povšimne zajímavého obrazu s názvem *Postenbrief*, jenž upoutává nejen složitým námětem, ale i objednateli a funkcí, k níž byl určen.

V 16. století Jihlava dosáhla výrazného kulturního a společenského rozkvětu. Díky bohatému cechovnímu životu a vztahům se zahraničím se do Jihlavy dostaly i nové tendence prosazující se v kulturním životě německých měst. Fenomén mistrovského zpěvu původně zasáhl mnoho významných měst, svého největšího rozkvětu se dočkal v Norimberku zejména během působení holiče Folze a ševce Sachse. Obuvnický mistr Hans Sachs (1494–1576) byl ve své době označen za nejslavnějšího německého básníka, vytvořil přes 4000 mistrovských písní, přes 200 her a je autorem 1700 rýmovaných výroků. Ve svých dílech kritizoval nešvary tehdejší měšťanské společnosti a silně posílil uvědomění řemeslníků.

Na našem území se mistrovský zpěv rozvinul zejména v Jihlavě. Po polovině 16. století se tu podle norimberského vzoru zformovalo pěvecké bratrstvo, objednatel zkoumaného obrazu. Právě ono organizuje pravidelná hudební vystoupení a soutěže, tzv. školy. Konaly se každoročně v době Velikonoc, Vánoc, svatodušních svátků a v desáté neděli po svátku sv. Trojice. Před každým z těchto svátků upozornilo bratrstvo na jeho konání vyvěšením obrazu *Postenbrief* nad vstupem do městské radnice.

Témata soutěžních písní se týkala biblických příběhů, přesto se z Jihlavy dochovaly písně zaměřené na přírodní katastrofy, zejména mor a zemětřesení. V pěvecké škole zkušení mistři pěvci kontrolovali srozumitelnost a vhodnost tématu, dodržování melodie a rytmu, správného počtu veršů a slok, čistoty rýmů a jazykové správnosti projevu. Na závěr každé školy vyhlásili porotci vítěze, který podle nich nejlépe obstál a splnil přísná pravidla mistrovského zpěvu. V roce 1620 se jihlavští mistři pěvci sešli naposledy. Bělohorská porážka otevřela cestu tvrdé rekatolizaci a tehdy skončilo i jihlavské bratrstvo.

Zmiňovaný obraz byl tedy namalován na objednávku jihlavských mistrů pěvců. Dodnes se zachovala jejich spolková kniha, která mimo jiné poskytuje informaci, že roku 1613 zakoupilo bratrstvo olejomalbu, tzv. *Postenbrief*. Je znám i autor obrazu, jímž byl jihlavský malíř Johannes Wadhofer. I když nevíme nic o jeho školení a dílně, alespoň podle zápisu v jednací knize bratrstva víme, že mu za obraz bylo vyplaceno čtrnáct kop grošů.

Dílo samo je poměrně složité, skládá se z hlavní scény, textů a pěti menších výjevů. Textová pole odkazují k Bibli. Horní texty se odvolávají k Listu Koloským, sepsanému apoštolem Pavlem, a jsou doplněny obrazy se scénami Narození, Zmrtvýchvstání a Seslání Ducha svatého. Dolní citují verše Žalmů 95 a 96 a jsou dány do souvislosti s vedlejším vyobrazením krále Davida, patrona pěvců, hrajícího na harfu a dobytí Jeruzaléma.

Hlavní scéna obrazu se odehrává v kruhovém prostoru obehnaném dřevěným plotem. Tam je možno vstoupit sedmi branami vědění, které představují sedm svobodných umění. Každé z těchto umění je alegoricky ztvárněno v podobě ženy - múzy, nesoucí atributy jednotlivých umění. Jedná se o Gra-

matiku, Dialektiku, Rétoriku, Hudbu, Aritmetiku, Geometrii a Astronomii.

Uvnitř prostoru vlevo sedí na židlích postavených kolem malé kašny znázorňující pramen poznání a života, dvanáct mužů, legendárních zakladatelů mistrovského zpěvu. Tuto skupinu kompozičně vyvažuje devět jihlavských mistrů pěvců sedících na lavicích kolem stolu na protilehlé straně ohrady. Jsou to muži, kteří malbu objednali a složili se na její zaplacení. Mezi těmito skupinami sedí na pódiu v křesle desátý objednatel obrazu, Michal Rottnecker. Je to muž, který ve svém domě pořádal schůzky bratrstva, pečoval o spolkovou pokladnu a účetní knihy a na pořízení díla poskytl zásadní částku.

Před pódiem se tísní dav posluchačů, kteří upřeně sledují, co se před nimi děje. Při pravé dolní části hrazení se medvěd pokouší vniknout do zahrady, ale proti tomuto útočníkovi vyráží Beránek boží s praporcem. Tento motiv vyjadřuje Lutherovo varování před „šelmami“, které mohou být uvnitř i vně společnosti, což může vést k postupné zkáze. V levém dolním rohu obrazu je znázorněna scéna stavící se do protikladu k dění v zahradě. Je zde vypodobněna část vojenského tábora, ve kterém jsou zachyceny neřesti, jako např. násilí či pití alkoholu.

Obraz se do jihlavského muzea dostal v roce 1894, kdy jej nově vznikající muzejní instituci darovala městská obec jihlavská. Originál je uložen v depozitáři, vystavena je jeho kopie.

Martin Kos

Středověké osídlení u Kežlice

K zajímavému archeologickému nálezu došlo na jaře letošního roku v souvislosti s opravou komunikace mezi obcemi Čejov a Kežlice, na okrese Pelhřimov. V prostoru mezi zalesněným návrším s traťovým názvem Vlimpy (kóta 501 m) a stávající komunikací bylo po odstranění svrchní orníční vrstvy nalezeno 19 zahluubených objektů vyplněných vrstvou hlíny, popela a několik drobnějších kúlových jamek v jejich blízkosti. Zároveň se zde dochovala keramika, která umožňuje datovat stáří objektů do 13. století. Pouze v jediném případě byl nalezen keramický úlomek z mladší doby (19.–20. stol.). Ve spodní části některých objektů bylo větší množství přepálených kamenů a mazanice. Většinou se jednalo o rulu místního původu, ale našly se i ohlazené valouny, pravděpodobně z blízkého Pstružného potoka.

Zlomek nádoby s výzdobou typickou pro období 13. století.

Z keramických nálezů byly zastoupeny jak redukčně (tmavě zbarvené), tak i oxidačně (světle zbarvené) zlomky. Za zmínku stojí také jejich výzdoba, typická pro období 13. století. Na výdutích je patrná rytá výzdoba. Ta je jak běžnějšího provedení pomocí nehtových vrypů, ale i vzácnější, ve tvaru vícenásobných vlnic. Na dnech nádob jsou plastické ornamenty, tzv. hrnčířské značky. Jde o jednoduchý motiv, který byl vyřezán na hrnčířském kruhu a mohl označovat zboží určitého výrobce. Na místě bylo nalezeno několik typů značek. Z keramických artefaktů ještě zasluží také zmínku jeden úplný přeslen a jeden jeho zlomek. Kovy na lokalitě byly zastoupeny pouze sporadicky. Jde o několik železných hřebů a hrot z kuše (?).

Z historických pramenů nemáme prozatím k této sídelní lokalitě žádné poznatky. Z dispozice dokumentovaných objektů

Dokumentace kruhového objektu, vybírání výplně. Foto: M. Krutiš – MVJ

Celkový pohled na lokalitu s řadou odkrytých objektů.

se můžeme domnívat, že skryvka zachytila pouze okraj sídliště. Jeho pokračování se dá předpokládat JV směrem. To je podloženo skutečností, že několik objektů bylo skryvkou odhaleno pouze zčásti a pokračovaly dále pod orníční vrstvou mimo stavební zábor. Na místě zcela jistě probíhaly sídlištní aktivity (množství zlomků kuchyňské keramiky), tak i zpracování rostlinných vláken nebo vlny (nález přeslenu). Interpretace funkce zahluubených objektů je prozatím nejasná. Pravděpodobně se jednalo o pyrotechnologická zařízení. Na místě byly odebrány vzorky výplně pro další laboratorní zpracování. Nabízí se zde zajímavá souvislost s blízkou lokalitou Na Štúlách pod hradem Orlík. Zde byla těžena křemenná žilovina s obsahem zlata, která byla transportována na doposud neznámé místo k další úpravě. Tato možná souvislost je předmětem dalšího výzkumu. V těsné blízkosti se také nachází Pstružný potok. I zde bylo zlato těženo ze sekundárních rozsypů technikou rýžování. V korytě potoka došlo v souvislosti se záchranným archeologickým výzkumem prováděným společností Archaia Brno k nálezu splavu či koryta sestaveného z kuláčů. Dendrochronologickým datováním bylo zjištěno datum smýcení stromů v rozmezí let 1265 až 1297. Vzhledem k blízkosti obou lokalit je možná souvislost sídelního areálu a nalezeného koryta.

Záchranný archeologický výzkum, který zde provedlo archeologické oddělení Muzea Vysočiny Jihlava, byl omezen pouze na plochu stavebního záboru. Můžeme předpokládat, že sídelní plocha byla mnohem rozsáhlejší a přinese nám ještě další poznatky ke staršímu osídlení okolí Humpolce.

Marek Krutiš

Objekt po začištění, ve spodní části přepálené kameny.

Záhadné pochvy z Jihlavy

V jednom z minulých příspěvků (MF 3/2015), zabývajících se jihlavskými středověkými artefakty z kůže, jsme se krátce zastavili u pochev. Tento typ artefaktu měl širokou škálu tvarů a právě jeden z nich byl v našich zemích až donedávna znám pouze z jihlavského souboru. Jedná se o dva úzké (maximální šíře 12 a 15 mm), protáhlé předměty přehnuté v delší ose a sešité na boku. Steh je vždy stejný, vedený skrz materiál a obtáčející hranu. Ani jeden z artefaktů se bohužel nedochoval kompletní, a nelze tak určit celkovou délku. Účel těchto předmětů byl dlouhý čas záhadou, kterou pomohla rozluštit až náhoda v podobě nepříliš kvalitní fotografie z prohlídky muzea v ruském Novgorodu. Na ní jsou zachyceny identické artefakty, kte-

ré v tamním prostředí sloužily jako pochvy či spíše pouzdra na styly – pomůcky k psaní do voskových tabulek. O tom, že se tyto tabulky používaly i v českém prostředí, nemáme pochyb, a proto lze i jihlavské artefakty interpretovat obdobně. Nakonec byly objeveny i v dalších souborech, naposledy např. v Uherském Hradišti.

Aleš Hoch

Pochva z Novgorodu.

Pochva z Jihlavy.

Co je červená kniha?

Před několika dny jsme spolu s Klárkou dopsali a do redakce odevzdali rukopisy dvou kapitol (jedna se týká mravenců a druhá sekáčů) do Červeného seznamu ohrožených druhů České republiky, část Bezobratlí. Jedná se o objemnou publikaci o mnoha stovkách stran s dlouhou řadou podílejících se autorů, která by měla spatřit světlo světa koncem tohoto roku. Poslední taková kniha vyšla v roce 2005 a bude zajímavé sledovat, k jakým změnám za těch deset či jedenáct let došlo. Ale, co je to vlastně červená kniha či seznam?

Jedná se o více či méně komentovaný soupis vyhynulých, vymizelých a vážně ohrožených druhů živočichů a rostlin. Vždy se vztahuje ke konkrétnímu, spíše většímu území. Známe červené knihy regionální, národní i celosvětové. Právě ta celosvětová byla kdysi první.

Bylo to v roce 1962, kdy Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN) vydala první celosvětový seznam vyhynulých živočichů a rostlin. V přípravné komisi tehdy pracoval i známý anglický přírodovědec Sir Peter Scott, který navrhl svázat seznam vyhynulých taxonů do červených desek. Tento nápad měl totiž v Anglii svou tradici. Již od roku 1863 úředníci světoznámé Lloy-

dovy pojišťovny v Londýně zapisovali do podobných desek údaje o veškerých pohřešovaných lodích.

Tak vznikla první Červená kniha přírody (Red data book). Nápad se ujal a brzy se začaly objevovat další červené knihy a seznamy jako houby po dešti. To už ale nepřinášely jen informace o druzích vyhynulých, ale také o druzích vážně ohrožených. Nejvíce se ujaly červené knihy na národní úrovni, například německé, švýcarské, anglické atd. V letech 1988 až 1995 vyšly tiskem i červené knihy České a Slovenské republiky.

Červené knihy mohou být zpracovány i pro menší územní, jako jsou například Krkonoše nebo Podyjí, případně i pro jinak vymezená územní celky, například pro kraje či okresy. Všechny červené knihy však používají jednotnou mezinárodní klasifikaci kategorií ohroženosti a rozdělují zapsané druhy na neznámé nebo vyhynulé, kriticky ohrožené, velmi ohrožené, ohrožené nebo vzácné, dále pak potenciálně ohrožené či dokonce druhy, o nichž je k dispozici málo údajů.

Pavel Bezděčka

Modré nadělení

Tatínkovi se urodily švestky. Přinesl mi dva kbelíky šťavnatého modrého pochutnání. Něco jsme zbaštili na posezení, něco pozřel mrazák, něco sušička a zbytek po částech napochodoval do sklenic do podoby džemu a povidel. Na koláč a na knedlíky taky zbylo...

Miluju „naše“ ovoce – míněno jablka, hrušky, borůvky, maliny, třešně, jahody. Je chuti bohaté a vůně omamné. Patří k tomu dobrému, co pobyt v mírném pásmu přináší. Obejít zahradu a posbírat do hrsti to, co právě dozrálo, je pro mne symbolem letní pohody a uklidňujícím potěšením. Ovšem zpracovávat hromady výpěstků tak, aby vydržely do další úrody, považuji naopak za pomstu sezónního netropického ovocnářství. Je k vzteku loupání třešní, kompotování jahod či výroba

rybízového želé (bez semínek). Co už se s tím ale dá dělat? Celkem nic, jen zatnout zuby a zavařovat. Když pak vidím, jak kilogramy voňavého jahodového džemu spokojeně mizí v palačinkách a mražené borůvky v tvarohových knedlicích, na všechno konzervářské utrpení se dočasně zapomene.

Se švestkami zkrátka končí léto, a když nakládáme zelí, tak je za dveřmi zima. Čert to vzal! Však tu zimu nějak přežijeme – vždyť jak praví klasik – když bude dost těch nejlepších zákusků z udírny a té nejlepší limonády z palírny, tak se přežije všechno.

Přeji všem zavařovačům i konzumentům správně prohrátý podzim

Ludmila Moržolová

Muzeum Vysočiny Jihlava

- 23. 9. – 13. 11.** **Velká válka 1914–1918 objektivem vojáka**
výstava jedinečného souboru fotografií a osobních věcí z doby 1. světové války a pobytu v legiích z pozůstalosti Antonína Kurky, příslušníka jihlavského 81. pěšího pluku
- 29. 9. – 27. 11.** **Drahé kameny Českomoravské vrchoviny**
Českomoravská vrchovina je zdrojem mnoha druhů drahých kamenů; výstava ukáže geologické pozadí jejich vzniku a výskytu a bude prezentovat minerály – drahé kameny i výrobky z nich
- 18. 10. – 4. 12.** **Tropy v Jihlavě**
výstava představí soubor výtvarných prací tří autorů z Vysočiny, kteří podlehlí kouzlu, tvarům a vůním tropů: Pavel Bezděčka (obrazy), Alice Waisserová (obrazy), Lubomír Kerndl (obrazy a objekty)
- 8. 11. 2016 – 5. 2. 2017** **Kdo si hraje, ovládá**
výstava vytvořená Slováckým muzeem v Uherském Hradišti ve spolupráci s firmou Astra, spol. s r.o. představuje v současnosti nejdokonalejší modely na dálkové ovládání
- 25. 11. 2016 – 8. 1. 2017** **Staré pověsti české**
výstava pověstí doplněná o řadu křesťanských i pohanských pověr a zvyků – připravilo soukromé kulturní zařízení Čechova stodola z Bukové u Příbrami
- 2. 12. 2016 – 30. 1. 2017** **Photographia Natura 2016**
13. ročník tradiční fotografické soutěže, tentokrát na téma Naši opeřenci
- 8. 12. 2016 – 6. 2. 2017** **Snídaně v trávě**
výstava úsměvných majolikových plastik – průřez tvorbou Vladimíra Groše z posledních let

Kavárna Muzeum

- do 16. 10.** **Vinné sklepy Moravského Slovácka**
záběry ze známých vinařských oblastí zachycené objektivem RNDr. Ivana Růžičky
- 18. 10. – 27. 11.** **Z podhoubí**
již potřetí představí své práce Lenka Klofáčová Pavézkové; tentokrát hledala inspiraci v podhoubí, ze kterého může vyrůst ledacos...
- 29. 11. 2016 – 8. 1. 2017** **Zuzana Kieferová: Obyvatelé posvátných hor**
obrazy inspirované cestami po posvátných pohořích Číny

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč

- 3. 10. – 25. 10.** **Václav Poppe (1909–1981)**
výstava připravená ve spolupráci s Muzejním spolkem v Telči se koná v prostorách telčské radnice

Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Třešť

- 1. 12. 2016 – 2. 2. 2017** **Z tvorby Františka Nováka**
výstava představí výběr z dosavadních prací autora

ZMĚNA PROGRAMU VYHRAZENA!

Museum Factum | 6. ročník, 3/2016
čtvrtletník Muzea Vysočiny Jihlava
MK ČR E 19885
ISSN 1805-0484 (tisk)
ISSN 1805-0492 (on-line)

Vydává: Muzeum Vysočiny Jihlava,
příspěvková organizace,
Masarykovo nám. 55, 586 01 Jihlava
IČ: 00090735, muzeum.ji.cz,
muzeum@muzeum.ji.cz
tel.: 567 573 880

Redakce: Mgr. Ludmila Moržolová
(morzolova@muzeum.ji.cz),
Pavel Bezděčka
(bezdecka@muzeum.ji.cz)

Grafický návrh a DTP: Oldřich Žaluda